

drwal

HISTORIE O MĘSKOŚCI

Ideą interdyscyplinarnego projektu „Drwal” jest przyjrzenie się różnym aspektom męskości – zilustrowanie splątania współczesnego patriarchatu i zmian w postawach mężczyzn wobec świata. Pokazanie długiego życia stereotypów i kryzysu wartości, sięgających norm społecznych XIX wieku, a także wyłaniania się nowych definicji płci, w tym postmęskości w transhumanistycznej postaci. Językiem tych obserwacji jest polska sztuka współczesna i działania edukacyjno-społeczne, a ich miejscem dawny Zamek Cesarski w Poznaniu – miejsce idealne dla tego rodzaju rozważań. Zamek powstał jako apoteoza patriarchalnego systemu władzy, pełen jest jej historii i znaczeń, a dziś stanowi dom dla jednej z najbardziej otwartych instytucji kultury i równościowych działań społecznych.

Najważniejszymi tematami wystawy „Drwal” i całego projektu są: stosunek do natury wraz z całym bagażem postkolonialnych praktyk, spektrum tożsamości płciowych i ról społecznych oraz historie o władzy i militarystyce. Punktem wyjścia dla tych narracji jest epoka „drwala z Doorn” – Wilhelma II Hohenzollerna (1859–1941), nazywana czasem „triumfu męskości”.

Wilhelm II to chłopiec z niepełnosprawnością wychowywany na pruskim dworze, który stał się egotycznym, nieudolnym władcą napędzanym kolonialnymi kompleksami. W 1910 roku zbudował swoją siedzibę w Poznaniu w neoromańskim zamku pełnym germańskich, męskich mitologii i orientalnych tęsknot, a następnie stał się jednym z „ojców chrzestnych” I wojny światowej, rzezi Europy i upadku własnego kraju. Zmuszony do abdykacji i wyjazdu z Niemiec skończył jako polityczny i moralny bankrut w Doorn, w północnej Holandii, w którym osiadł na stałe w 1920 roku. Ekscesarz nazywany był „drwalem z Doorn”, ponieważ własnoręcznie ścinał siekierą drzewa w okolicznych lasach. Pomimo niedowładu lewej ręki wycinkę traktował bardzo poważnie – jako ostatni bastion własnej męskości. W 1929 roku miał na koncie 20 000 ściętych drzew.

Ostatnie lata życia spędził, zabiegając o uznanie Hitlera, który go lekceważył, a wręcz nim pogardzał. W tym samym czasie Albert Speer, ulubiony architekt nazistów, na polecenie Führera rozpoczynał wymazywanie spuścizny cesarza, przebudowując Zamek w Poznaniu. Wilhelmińskie rojenia o wielkości zastąpiła totalitarna architektura nazistowskiej III Rzeszy. Skrajnie patriarchalny i militarystyczny pruski porządek świata ustępował miejsca jeszcze bardziej radykalnej, totalitarnej wizji Hitlera. Ta ostatnia legła w gruzach 1 lutego 1945 roku, gdy Armia Czerwona zdobyła Zamek, jako jeden z ostatnich punktów niemieckiego oporu. Przejmując władzę nad miastem, Rosjanie urządzili w nim obóz jeniecki, a następnie przekazali całość Ludowemu Wojsku Polskiemu.

Historia Zamku Cesarskiego i życia Wilhelma II są punktami wyjścia do refleksji nad kryzysem tradycyjnej, patriarchalnej męskości, a w szerszym kontekście nad całą epoką antropocenu. W ikonografii życia władcy i jego następców widać kolonialny porządek świata, cesarza przemysłowo-militarystycznego państwa w uskrzydłonym hełmie, bombastyczne parady wojskowe i pokoty, rabunkową eksploatację przyrody, obrazy z frontów dwóch wojen światowych, drwala z mozołem podtrzymującego iluzję własnej mocy oraz mistyczną architekturę władzy. A także niemal całkowitą nieobecność kobiet, sensualności i wszystkiego co nieheteronormatywne.

„Nurtowało mnie pytanie, co zobaczę, kiedy spojrzę na ludzi, którzy później stali się zbrodniarzami, z mikroperspektywy. Z tekstów, jakie poddałem analizie, wyławiałem wątki takie, jak stosunek tych mężczyzn do żon, narzeczonych, ich relacje ze współtowarzyszami i przełożonymi. Patrzyłem wreszcie, co dzieje się z ich ciałami. Wyszedłem z założenia, że o faszyzm zbyt rzadko pytano samych faszystów, zbyt często zaś tych, którzy rzekomo go przejrżeli. Zygmunt Freud zauważył swego czasu, że lekarze «skłaniają się ku uznawaniu relacji chorych za grubą przesadę». Obawiam się, że większość teoretyków faszyzmu przy- mowało wobec tego zjawiska podobną postawę. Nie twierdzę oczywiście, że kryzys gospodarczy czy rozgoryczenie wynikające z przegranej wojny są bez znaczenia. Ale żaden człowiek z powodu ekonomicznej degradacji nie staje się politycznym faszystą – chyba że jest faszystą już przedtem – faszystą emocjonalnym, faszystą od wewnątrz. Wyjaśnienie odwołujące się do czynników gospodarczych pomija również fakt, że typ mężczyzny, który zatriumfował w III Rzeszy, nie został ukształtowany ani w czasie dwudziestolecia międzywojennego, ani podczas I wojny światowej, tylko wcześniej. Uformował go pokój epoki wilhelmińskiej [cesarz Wilhelm II panował w latach 1888–1918] – nie otwarty konflikt zbrojny, ale rodzina, szkoła, otoczenie. To niezwykle istotne, bo faszyzmu nie można zredukować do doktryny politycznej – faszyzm to pewne konstrukcje psychiczne, postawy, myśli, fantazje” – pisał prof. Klaus Theweleit w 2016 roku, opowiadając o genezie swojej książki „Męskie fantazje”, w której poddaje analizie postawy niemieckich mężczyzn w nazistowskim państwie.

W projekcie „Drwal” postać cesarza jest „trupem w szafie”, ideą świata, która choć anachroniczna i skompromitowana, wciąż z tej szafy wyłazi, powracając w nowych wojnach. Jest też opowieścią o fałszu i rozpadzie zachodniego mitu męskiej dominacji. Ale także budowania nowych początków na jego ruinach. To punkt wyjścia wszystkich osób artystycznych biorących udział w projekcie. Ich prace, wykorzystując życiowe i artystyczne doświadczenie, zajmują się reinterpretacją męskości, recepcją jej znaczenia oraz projekcją postludzkiej przyszłości, która ją przekracza.

Jaka jest więc dziś męskość? Jakie są jej narracje i społeczne role? Jak rozmawiać o tych podstawowych pojęciach? I czy w ogóle w sztuce jest potrzebna taka rozmowa? Odpowiedzią jest codzienność naznaczona kryzysem klimatycznym, bankructwami liberalnej demokracji, prawicowymi przewrotami i neokolonialnymi wojnami w Ukrainie i na Bliskim Wschodzie.

„Drwal” to interdyscyplinarny projekt, który łączy wystawę polskiej sztuki najnowszej z działaniami o charakterze edukacyjnym i społecznym. Zadaniem tych ostatnich jest zbudowanie jak największej dostępności do dyskusji o męskości oraz wprowadzenie nowych wątków do stałej opowieści o historii dawnego Zamku Cesarskiego.

Program projektu tworzą wystawa zbiorowa polskiej sztuki najnowszej wraz z działaniami performatywnymi („Wstyd” Artiego Grabowskiego, „Entropia-Neg-Entropia” Sonii Rammer oraz akcja artystyczna o charakterze pracy grupowej – warsztaty „Dziwactwa – historie na fładze konturem opisane” Magdaleny Starskiej), oprowadzania kuratorskie, wykład Macieja Szymaniaka „Wilhelm II – historia i męskość w kontekście społecznym”, warsztaty oraz debata „Męskość – kontynuacje i zerwania” prowadzona przez Wojciecha Śmieję.

Ważną przestrzenią „Drwala” jest fonoteka, zawierająca rozmowy z osobami artystycznymi. Zadaniem tego fonograficznego katalogu jest przedstawienie szerokiego kontekstu każdej pracy w perspektywach artystycznej, historycznej, społecznej i ekologicznej. Będą one stanowić dodatkowy komentarz przy każdej z prac podczas wystawy, dostępny po odczytaniu QR kodu np. w smartfonie.

Program edukacyjny towarzyszący wystawie został przygotowany z myślą o szerokim gronie odbiorców(-czyń), niezależnie od wieku i poziomu wiedzy. Oferuje on różnorodne formy aktywności, takie jak spotkania, wykłady, warsztaty i dyskusje, które pozwalają na pogłębioną analizę roli męskości w różnych epokach historycznych, w świecie sztuki oraz w kontekście współczesnych przemian społecznych. Program uwzględnia również perspektywę dekolonialną, stanowiącą istotny element refleksji nad męskością i historią dawnego Zamku Cesarskiego, obecnej siedziby Centrum Kultury ZAMEK – instytucji publicznej i otwartej programowo.

W trakcie trwania wystawy osoby oprowadzające po CK ZAMEK przygotowują trasy zwiedzania zmieniające optykę postrzegania Zamku przez pryzmat głosów mniej słyszanych. Dla uczniów(-ennic) i nauczycieli(-ek) przygotowane zostały lekcje, których projekt oparł się o konsultacje równościowe realizowane z osobami eksperckimi. Aby zapewnić jak najszerszy dostęp do treści wystawy, program oferuje różnorodne formy zwiedzania, w tym kuratorskie, rodzinne, dla seniorów(-ek) i osób z niepełnosprawnościami, a także „cichą godzinę”. Dodatkowo dostępny będzie audioprzewodnik w językach polskim i angielskim.

Działania społeczne skoncentrują się wokół dwóch grup odbiorców(-czyń), w których występuje naturalna potrzeba dyskusji na temat miejsca i roli męskości we współczesnym świecie. Pierwsze aktywności skupią się wokół mężczyzn w różnym wieku. Zarówno warsztaty antyprzemocowe dla chłopców realizowane autorską metodą SZTAMA, jak i spotkanie dla dorosłych mężczyzn pt. „Wymiary męskości” starają się zredefiniować kulturowo uwarunkowaną „męskość” i zdekonstruować mechanizmy przemocy – również tej, powodowanej stereotypami czy dyskryminacją ze względu na płeć.

Drugi pakiet działań kieruje się ideą włączania i poszerzenia zasięgu dyskusji na temat wystawy o grupy osób G/głuchych czy z niepełnosprawnością wzroku. Przygotowane zostaną oprowadzania po wystawie w Polskim Języku Migowym, jak i sensualne, w których będzie można „wyłączyć” zmysł wzroku.

OSOBY ARTYSTYCZNE:

**ERNEST BOROWSKI, OLAF BRZESKI, KRYSZTOF DASZKOWSKI, ARTI GRABOWSKI,
KRZYSZTOF MANIAK, DOROTA NIEZNALSKA, KAROL RADZISZEWSKI,
SONIA RAMMER, ALEKSANDRA SKA, MAGDALENA STARSKA, IZA TARASEWICZ,
SŁAWOMIR TOMAN, HONZA ZAMOJSKI**

KURATOR WYSTAWY:

PRZEMYSŁAW JĘDROWSKI

IDENTYFIKACJA GRAFICZNA:
EWA HEJNOWICZ

Wernisaż: 5.09.2025 | g. 18
Wystawa czynna: 6.09–30.11.2025 | codziennie w g. 12-20

ORGANIZATOR:
Centrum Kultury ZAMEK w Poznaniu

ORGANIZATORZY:

POZnań*

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa
Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

PATRONI MEDIALNI:

